

Az Új Szerzetes

Raimon Panikkar

A Monserrat-i bencés monostor „különleges hely”-nek számított családom és a magam számára. Amikor kamaszként találkoztam az ottani apáttal, tréfából azt mondtam neki: „Atya, Ön nagy kísértést jelent nekem! Oly kevéssé vagyok gyakorlatias fickó, s itt a szent hegyen megtalálhatnám a megoldást életem összes gyakorlati problémájára – egy jó könyvtár állna rendelkezésemre, kiváló társaság, a létfenntartási szükségleteimről gondoskodnának, s mindenekelőtt lenne időm Istent dicsérni és mélyrehatóan tanulmányoznom Misztériumát. Csakhogy, valamilyen képpen úgy érzem, az én »monostorom« széles e világ.” Mindig is

Raimon Panikkar hindu apa és katalán római katolikus anya fiaként született, így aztán személyében is a vallásközi párbeszéd megtestesítője. Teológiai, természettudományos és filozófiai tanulmányokat folytatott. A Kalifornia Egyetemen a vallástudomány emeritus professzora, jelenleg egy kis faluban visszavonultan él Barcelona közelében. Fontosabb művei: *The Unknown Christ of Hinduism* (A hinduizmus ismeretlen Krisztusa); *The Intra-Religious Dialogue* (A valláson belüli párbeszéd); *Myth, Faith, and Hermeneutics* (Mítosz, hit és hermeneutika); *The Trinity and the World's Religions* (A Szentháromság és a világvallások); *Worship and Secular Man* (Istentisztelet és a szekularizált ember); *The Silence of God: The Answer of the Buddha* (Isten csöndje: a Buddha válasza); *The Cosmotheandric Experience* (A kozmothenadrikus tapasztalat). Ezek egyike sem olvasható magyarul. Az írás forrása: *Monastic Interreligious Dialogue, Bulletin* 72, 2004. május; <http://monasticdialog.com/a.php?id=92&t=p> (6/13/2009 2:53 PM). A teljes szöveg fordítását közöljük, néhány magyarázó jegyzettel kiegészítve. A szanszkrit szak kifejezések átírásában és fordításában adott segítségért a fordító köszönetet mond Farkas Pálnak, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola tanárának; ugyancsak köszönetét szeretné kifejezni Viczián Ildikónak, aki fölhívta a figyelmét e szövegre.

ilyen szerzetesnek tekintettem magamat. E néhány bekezdés azonban nem rólam, hanem az Új Szerzetesről¹ szól.

Egy negyedszázad telt el azóta, hogy az „Áldott Egyszerűség”-ről beszéltünk, s így alkalmas az idő arra, hogy visszatérjünk korábbi témáink némelyikéhez. Emlékszem, a Holyoke-i találkozót megelőzően megkérdeztem egy kedves barátomat, vajon egyetértene-e abban, hogy ne „bencés szerzetes”-ként mutakozzék be, hanem egy olyan szerzetesként, aki (történetesen éppen) bencés – amihez francia nyelven mindössze egy szünet szükségeltetik a főnév és a melléknév között.² A személy és a jelző között fölnyíló rés értelmezésének egyszerű, de mély módja, ha azt mondjuk: a szünet nem engedi az életkörülményeknek, hogy elfojtsák a monasztikus szerzetes beteljesedésre szóló hivatását. Anélkül, hogy elveszítené a monasztikus családhoz vagy éppenséggel a vallásos közösséghez való elköteleződését, a szerzetes elsősorban és mindenekelőtt olyan személy, aki a létezés teljességének megvalósítását helyezte élete középpontjába. Ez egyként vonatkozik a buddhista, a keresztény vagy bármely más szerzetesre.

Különbség van a monasztikus intézmények és a monasztikus hivatás között. Az előbbiek, Keleten és Nyugaton egyaránt, válságban vannak; ugyanakkor az utóbbi az Ember (nagy E-vel) lényegéhez tartozik, a valóság hármas dinamikájának lényegi részese.

A szerzetesek talán megengednek nekem egy sűrített „theologumenon”-t a Nyugat azon hajlamáról, amelynek köszönhetően a körülmények uralkodnak az élő tapasztalás fölött, a hovatarozás a létezés fölött, illetve – a legáltalánosabb kifejezésekkel élve – a jogrend az ontológiai szerkezet fölött.

A Tóra zsidó hagyománya által megerősítve, valamint átítatva a római szellem közigazgatási tehetségével, a keresztények szinte a kezdetektől a mai napig hajlamosak a jogrendet (a Törvényt) ontológiai rangra emelni. Túlzottan leegyszerűsítve azt mondhatnám,

1 A szerzetes („monk”) e cikkben *monasztikus szerzetest* jelent, noha angolul a nem keresztény vallású szerzetesekre is e szót használják. A fordítás görbülékenysége érdekében esetenként elhagytuk a *monasztikus* jelzőt.

2 „Un moine bénédictin” = bencés szerzetes; „un moine, bénédictin” = egy szerzetes, aki bencés.

történetileg ez a gondolkodásmód lassanként ismertté vált minden egyes monoteista hagyományban, s a szekuláris gondolkodásban is. A valóság illetén megértése tehát megalkotta a „világcivilizáció” projektjét, egy monolitikus jogrend kiszabását, amely azáltal igazolja magát, hogy állítása szerint magát a lét rendjét tükrözi.

Elég egy pillantást vetnünk más kultúrákra ahhoz, hogy belásuk: számukra a jogrend nem egyenlő a valóság ontológiai szerkezetével. Különösen is a bódhizattva eszmény fejlődése jut az eszembe, amelynek esetében a történeti ösztönzéshez (a pártfogás elvesztése, a középpont eltolódása az arhatok szanghájától a világiak felé, elterjedés más kultúrákban stb.) társult a spirituális megértés igazi elmélyedése (*szvártha* és *paramártha* ellentéte, *karuná*, a bódhizattva fogadalom stb.).³ Jóllehet az új mahájána szútrákban az arhat olykor bűnbakként vagy karikatúraként jelenik meg, a mahájána és a théraváda szerzetesek gyakran együtt éltek ugyanazon *vinaja* vagy fegyelem alatt.⁴ A régi és az új buddhisták együtt tudtak élni, amikor a szabályokat nem ontologizálták.

Ezzel szemben, az uralkodó technokrata kultúra ontologizálta a Törvényt, s ily módon kialakította a valóság olyan szemléletét, amely nemcsak számos politikai és vallási félreértés és fegyveres összetűzés forrása, hanem általa határozzuk meg magunkat napi szinten is. Nem védem sem az anarchiát, sem az ellentétes álláspontot, amely szerint a törvénynek nincs semmi kapcsolata a léttel. Csupán azt mondom, a szerzetes, mivel átélte a valóság misztikus dimenzióját, képes a lét és a törvény megkülönböztetésére anélkül, hogy megengedné egymástól való elválasztásukat.

Nem kell elárulnunk monasztikus hivatásunkat ahhoz, hogy megérezzük: valamiképpen ugyanabban a hivatásban osztozunk

3 A bódhizattva megvilágosodott lényt jelent, aki a mahájána buddhizmus szellemi-erkölcsi eszményét testesíti meg. Az arhat (tiszteletreméltó) a végső célt már megvalósított személy, a szangha a buddhista közösség neve. A szvártha és a paramártha a saját cél/érdek és a más célja/érdeke szembeállítására utal. A karuná az együttérzés, az irgalom eregye.

4 A mahájána (Nagy szekér) vagy „északi iskola”, amely szerint mindenki, a világi hívó is elérheti a megvilágosodást. Szemben áll a himájána (Kis szekér) irányzattal, amelynek egyetlen mai képviselője a théraváda (az öregek útja) buddhizmus. A szútra (vezérfonál): a Buddha beszédeit hívják így, ezek mahájána (gyűjteménye) bővebb.

például egy buddhista szerzetessel. Ez nem jelenti azt, hogy nem kell tudomást vennünk rendünk szabályairól, vagy nem kell engedelmeskednünk országunk törvényeinek, viszont azt sugallja, hogy ne ontologizáljuk azokat. Ne éljünk se fölszínes eklekticizmussal, se agyafúrt dialektikával!

Ne feledjük, az a „Dialógus”, amelyről oly sokat beszélünk, nem csak „dialógus”-t jelent, hanem „*dia ton logon*”-t: a *logos*zon való áthatolást, annak meghaladását (de nem megfélemezést róla). Bármely olyan keresztény szerzetesnek, aki elmélkedett a Szentháromságon, képesnek kell lennie arra, hogy megkülönböztesse a Logoszt a *Pneumától* anélkül, hogy elválasztaná őket egymástól.

Bizakodásra okot adó vonása korunknak, hogy szerzetesek, akik „keresztények, buddhisták, hinduk”, találkoznak és beszélnek egymással arról, ami számukra mint vallásos személyek számára életük középpontját jelenti. Úgy találjuk, hogy osztozunk a közös csöndben, s benne és általa fölfedezzük egy nem pusztán dialektikus, hanem dialogikus dialógus lehetőségét. E kultúrák közötti találkozás az egyes vallásokon belül is megtermékenyítő erejű, s képes arra, hogy megszabadítson bennünket egy teljesebb vallásos élet megvalósításának újabb akadályától – elkerülve a fölszínes eklekticizmust. A Szentháromság „személyei” éppenséggel kapcsolatukban különböznek végtelenül egymástól (*perikhóreszisz*).

Mi változik meg akkor, amikor a monasztikus hivatást megszabadítjuk a monokulturális fölény magatartásától? Semmi és minden. Hadd adjak három példát arra, hogy a Nyugat és Kelet hagyományos vallásos értékeibe miként lehelhetünk új életet azáltal, hogy a szerzetesek párbeszédben találkoznak egymással mint szerzetesekkel!

Elég ellentmondásos módon, az első, a szerzetes klasszikus *contemptus mundi*ja, manapság új és kényesebb fordulatot vesz: nem hagyjuk el a világot (hiszen ez gyakorlatilag lehetetlen volna), hanem szembeúszunk az árral, akárcsak a folyóban élő halak, düh és erőszak nélkül, kiegyensúlyozottan és finoman, azaz szeretettel és türelemmel. „La paciencia todo lo alcanza”, szokta volt mondani Avilai Teréz. A türelem nem adja föl, sokkal inkább állhatatos és kitartó. Kedvét soha nem veszti, mert nem hiszi, hogy egyetlen

személy, rendszer, tan vagy vallás rendelkezik a teljes válasszal. Az alázat, számomra, az ahhoz való bátorságot jelenti, hogy tökéletlenek, nem befejezettek legyünk.

Másodszorra, a monasztikus hivatás „egyedüllét”-et jelentett. Az egyedüllét azonban nem jelent elszigeteltséget. Éppen ellenkezőleg, az egyedüllét megköveteli, hogy nehézség nélkül közösséget tudjak vállalni az egész valósággal: *Buddhakája*, karma, misztikus Test, egyetemes szeretet.⁵ Az emberi történelem legnagyobb botrányai a vallásos háborúk – legyenek akár kifejezetten vagy leplezetten vallásosak. Maga az a tény, hogy olykor a vallás álruhájába bújnak, mutatja felelősségünket: „Nem e világból”, mégis a világban – amit az „Atya” oly nagyon szeretett.

Harmadjára, a monasztikus „hívás” mindig új. Nem ismétli önmagát; nincs rögzített részletes tervrajza; nem írja elő semmilyen törvény. Nemcsak egyszerűen fölfedezésre vár, hanem meg kell teremtenünk azáltal, hogy együttműködünk magával a valóság dimanikájával, egy szent „engedelmesség” által, azáltal tehát, hogy figyelmesen odahallgatunk (*obaudire*) az „isten” Hangra – ami a kinyilatkoztatás hindu neve (*sruti*).⁶ Nem elég „utánozni” a Buddhát, Krisztust, Istent stb. Buddhává, Krisztussá, Istenné kell *válnunk* – anélkül, hogy Péterrel megkérdeznénk: „Mi lesz a másik tanítvánnyal?” „Te kövess engem”, hangzott a válasz.

(Bakos Gergely fordítása)

5 A *buddhakája* a Buddha testét jelenti, a *karma* pedig a cselekedet és következményeinek egyetemes kapcsolatát.

6 Angolul az engedelmesség *obedience*; e szó végső soron a latin *obaudire* (odahallgatni, engedelmeskedni) igére megy vissza.